

ПРАВознавство, наука, методологія: Еволюція підходів до їхніх взаємозв'язків

У статті проаналізовано еволюцію підходів до взаємозв'язків правознавства, науки і методології. У зв'язку з цим простежено етапи розвитку поглядів на науку та її моделі (типи) – класичну, неklasичну та посткласичну (постмодерну) – і відповідні їм типи раціональності.

Виділено найістотніші методологічні ознаки і новації постнекласичної науки, серед яких особливу увагу звернено на процес «олюднення» науки, посилення її зв'язків з цінностями. Спеціальне місце відведено трансформації критеріїв науковості в постнекласичній моделі науки.

Ключові слова: моделі (типи) наук, класична наука, неklasична наука, постнекласична наука, науковий метод, позанаукові способи світосприйняття, критерії науковості, особливості методології правознавства, методологія права.

Проблеми методології є неминучими для будь-якої науки. І це зрозуміло. Адже плідність наукового пізнання, ступінь і глибина його проникнення в сутність досліджуваних явищ і процесів, а зрештою – приріст наукових знань значною, а часто й вирішальною мірою залежать від методологічного інструментарію, який використовують дослідники. Його своєчасне оновлення – неодмінна передумова не тільки підвищення ефективності досліджень, а й нормотворчої і нормозастосовчої практики. Тому кожна наука, за аналогією з предметом, час від часу має повертатися до поглибленого осмислення, а нерідко й переосмислення цього інструментарію, окреслення перспектив його подальшого розвитку.

Тим більшої актуальності ці проблеми набули для пострадянського правознавства. Панування довгі роки моністичного матеріалістичного підходу до вивчення правових явищ, негативне ставлення до всіх інших доктрин і теорій, побудованих на відмінних від матеріалізму світоглядних позиціях, перешкождали використанню здобутків європейської і світової правової культури, збіднювали уявлення про право та його місце в системі засобів соціального регулювання і способів світосприйняття. Не випадково тому увага до проблем методології у вітчизняному, як і пострадянському загалом, правознавстві в останні два з половиною десятиліття помітно зростає. Оpubліковано низку праць, спеціально присвячених методології правознавства, серед яких слід виокремити передусім монографії Л. В. Петрової «Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс» (Харків, 1998), А. А. Козловського «Право як пізнання. Вступ до гносеології права» (Чернівці, 1999),

М. А. Дамірлі «Право и история: эпистемологические проблемы» (Санкт-Петербург, 2002), О. Д. Тихомирова «Юридична компаративістика: філософські, теоретичні і методологічні проблеми» (Київ, 2006) та М. С. Кельмана «Юридична наука: проблеми методології» (Тернопіль, 2011), на базі яких ці науковці захистили докторські дисертації. Проведено декілька наукових конференцій, зокрема міжнародних, за результатами яких підготовлено та опубліковано відповідні збірники наукових матеріалів.

Відзначаючи помітну активізацію досліджень методологічних проблем правознавства в роки української незалежності, водночас не можна не помічати, що в цій проблематиці ще є прогалини, застарілі, спрощені, а іноді й просто хибні уявлення. Серед них, зокрема, й уявлення про співвідношення науки і права та, відповідно, методології правознавства і методології права.

Основна увага в сучасних вітчизняних методолого-правових дослідженнях зосереджується на методології, хоч і надзвичайно важливого, проте лише одного способу освоєння правової дійсності – науково-пізнавального, кінцевий результат якого за усталеною традицією пов'язується з досягненням істинного знання, тобто адекватним відтворенням у свідомості суб'єкта пізнання його об'єкта – правової реальності.

До того ж у багатьох працях, навіть спеціально присвячених проблемам методології правознавства, зусилля їхніх авторів часто обмежуються аналізом традиційних питань: поняття методології, її функцій та місця в системі наукових знань, структури методології, її рівнів, особливостей методології загальної теорії держави і права тощо [1, с. 74–137].

При цьому, попри багаторічну історію обговорення цих питань у вітчизняному загальнотеоретичному правознавстві, помітного просування вперед у їх вирішенні не спостерігається. Навіть статус методології, у тому числі методології правознавства, досі залишається невизначеним. Одні автори під методологією розуміють «специфічну сферу знань», що займає проміжне місце між конкретними науками і філософією. Тому методологія науки спеціально не входить у предмет дослідження конкретних наукових дисциплін [2, с. 78]. Інші вважають методологію «єдиною наукою про методи, способи пізнання закономірностей права та його використання в практичній діяльності» [3, с. 90]. Ще інші (треті), заперечуючи самостійність методології як «локальної галузі наукового знання, що існує ізольовано від всієї системи наук» [4, с. 111], розглядають її як «складову теорії пізнання, яка може мати як загальний, так і галузевий рівень» [4, с. 113]. Четверті ж стверджують, що методологія наукового пізнання – «це складна і структурована дисципліна, що... тісно межує з іншими системами знань – філософією науки, теорією пізнання, філософією права та праксеологією» [5, с. 136]. Хоч як дивно, всі ці суперечливі, а часом і взаємовиключні, погляди притаманні одній колективній праці, що претендує на цілісне методологічне монографічне дослідження.

Ще з радянських часів тривають фактично безплідні дискусії навколо питань про наявність у загальної теорії права власних окремо-наукових методів та їх перелік, про співвідношення методології і методики дослідження, про місце та роль категорій і понять у структурі методології наукового пізнання тощо.

Мова йде не про цілковиту відмову від аналізу цих та інших традиційних питань (чи, принаймні, їх частини), проте якщо застосовуваний методологічний інструментарій не дає приросту наукових знань і не сприяє вирішенню цих питань, очевидно, слід шукати нові світоглядно-методологічні підходи, спроможні досягти прогресу на цьому шляху. Тим більше це стосується наукового осмислення нових явищ і процесів, що відбуваються як всередині країни, так і породжених викликами сучасних глобалізаційних трансформацій. Потреба в юридичній методології, адекватній цим викликам, стає дедалі нагальнішою.

Одне з основних питань, яке має суттєве значення для осмислення юридичної методології в умовах нових трансформаційних викликів, – це питання про стосунки правознавства загалом і загальнотеоретичного зокрема з наукою та його

особливості порівняно з природничими та іншими науками. На перший погляд, сама постановка питання про взаємозв'язки правознавства з наукою може виглядати надуманою. Адже у вітчизняній юридичній літературі його віднесення до наук не викликає сумнівів: будь-який підручник із загальної теорії держави і права та галузевих навчальних дисциплін зазвичай починається з характеристики відповідної цій дисципліні галузі юридичної науки та її місця в системі інших наук.

Насправді ж питання є не таким простим. Для того щоб будь-яке знання віднести до категорії наукових, воно має відповідати певним критеріям, серед яких, окрім багатьох інших, одне з визначальних місць належить раціональності, тобто логічно обґрунтованому, систематизованому і достовірному знанню, що пояснює сутність досліджуваного об'єкта. Можливості, межі та зміст наукової раціональності в природничих і соціально-гуманітарних науках істотно відрізняються.

Пошук таких відмінностей має доволі давню історію. Вона започаткована ще в епоху становлення науки як особливої системи знання, своєрідного духовного феномену і соціального інституту та формування відповідних критеріїв (стандартів) науковості. Цей процес тривав упродовж декількох століть, починаючи з XVI ст., і завершився тільки у XIX ст. Згідно з цими стандартами науковим вважалось лише таке пізнання, яке ґрунтується виключно на раціоналізмі – дзеркально точному відображенні дійсності, тобто такої, якою вона є сама по собі, без будь-якого впливу на процес пізнання особистісних, індивідуальних якостей і ціннісних установок його суб'єкта та використовуваних ним засобів і методів пізнання. Інакше кажучи, увага зосереджувалася виключно на об'єкті, все, що стосувалося суб'єкта, виводилося за межі наукової раціональності. У такому ж ключі – як позасуб'єктність, об'єктивність інтерпретувалася основна категорія науковості – істина. Вона визначалася як точна копія, «гіпсовий зліпок» предмета наукового дослідження, що випливало з уявлень про лінійний рух матерії з його усталеними та об'єктивними закономірними зв'язками.

Вказаний підхід до інтерпретації образу науки дістав назву класичної науки. Він став наслідком абсолютизації методів природознавства, насамперед математики, і поширювався не тільки на пізнання природних явищ, а й на дослідження людини і суспільства. Результатом цього підходу стало формування механістичної природоцентристської картини світу, побудованої на матеріалізмі і математичному типі науковості,

відповідно до якого в будь-якій галузі знання стільки науки, скільки у ній математики. Диференціація і спеціалізація наукових знань фактично заперечувалася.

Криза природознавства, базованого на класичному типі раціональності, яка особливо загострілася наприкінці XIX – на початку XX ст., привела до формування нового типу наукового пізнання, що ґрунтується на ідеї залежності об'єкта пізнання від засобів і способів діяльності його суб'єкта та необхідності їх врахування для отримання істинних знань про об'єкт. У результаті вибудовується інша, відмінна від механістичної, картина світу, в якій перевага віддається динамічним аспектам дійсності перед статичними, визнається її багатомірність, поліваріантність, активна участь особистості в конструюванні суб'єкта пізнання – у відображенні дійсності. Звідси провідним принципом пізнання стає плюралізм методів та пошук і виявлення їхніх спільних рис і відмінностей у природничих і соціально-гуманітарних науках. Такі уявлення про науку та відповідний їй тип раціональності охоплюються поняттям «некласична наука». У дусі некласичної науки як складне багатоаспектне і багатовимірне явище, аналіз якого вимагає використання різноманітних, притаманних не лише природничим наукам, методів, намагалися досліджувати також право.

Нарешті, у 70-х роках XX ст. починає формуватися постнекласичний (або ж за іншою термінологією – неонекласичний чи постмодерний) тип (образ) науки. Його творці зіставляють знання не тільки із засобами і способами пізнання, які використовує його суб'єкт, а й з ціннісними аспектами людської діяльності, які поширюються як на соціально-гуманітарні, так і на природничі науки. Саме в цей період під впливом наслідків науково-технічної революції активізується обговорення взаємозв'язків науки і цінностей, науки і норм, які стають предметом міжнародних філософських форумів і численних публікацій. У них акцент робиться на нерозривних зв'язках між пізнавальною, антропологічною та аксіологічною сторонами відображення дійсності, зростаючій ролі світоглядних, етичних питань у розвитку не тільки соціально-гуманітарних, а й природничих наук як на стадії використання досягнутих ними результатів, так і на стадії дослідження. Інакше кажучи, проблема «олюднення» науки набула характеру першочергової важливості.

Не стояла осторонь цих питань і радянська філософія (див., напр.: [6; 7]). Як зазначено в одній із найполемічніших на той час книг «Наука і мораль» (із серії «Над чим працюють,

про що сперечаються філософи»), абсолютизація гносеологічних особливостей наукового підходу до світу, його нейтральності, незалежності від морально-людських чинників призводить до збіднення і вихолощування гуманістичного змісту науки, породжує в її окремих представників неправильні уявлення про «безсторонність», своєрідний «дальтонізм» наукового знання [6, с. 12]. У контексті проблеми взаємозв'язків права з суспільною свідомістю та обґрунтування так званого широкого підходу до праворозуміння і особливостей правового світосприйняття ці питання розглядав (щоправда, переважно в межах панівного на той час діалектико-матеріалістичного світогляду) також автор цієї статті [6, с. 77–98].

Серед найістотніших ознак постмодерної (постнекласичної) моделі науки виокремлюють:

- обґрунтування несуперечливості та можливості поєднання пізнання і цінностей;
- визнання науки не єдиною, а інколи й не основною, формою знання;
- намагання усунути протистояння між істиною і цінностями всередині науки, а також між наукою та іншими, позанауковими формами знання;
- схильність низки представників постмодерністських уявлень про науку до заміни поняття істини такими поняттями, як достовірність, корисність тощо, і як наслідок – до заперечення або ж до сумніву в здатності науки виявляти і формулювати певні закономірності.

До методологічних новацій постнекласичної науки часто відносять також:

- широке використання ідей і методів синергетики, зокрема висування на перший план таких її понять, як невизначеність, випадковість, нелінійність, суперечливість, біфуркація, флуктуація тощо, які відображають складність сучасних несталих природних і соціальних систем, що саморозвиваються;
- нівелювання (руйнування) жорсткої дихотомії природничих і соціально-гуманітарних наук, зближення та взаємодію їхніх методів;
- зростання ролі міждисциплінарних комплексних досліджень тощо.

Центральним елементом Всесвіту як складної самоорганізованої системи згідно з постнекласичним типом (образом) науки є людина. Відповідно до цього формується погляд на Всесвіт як на людиновимірний об'єкт, унаслідок чого «долається відокремлення об'єкта від суб'єкта, які стають лише відносно автономними компонентами особливої цілісної системи, що розвивається» [11, с. 332–333; 12, с. 127].

Відаючи належне цим методологічним новаціям постнекласичного типу науки, зокрема усвідомленню нею необхідності глобального людиноцентристського погляду на світ, а звідси потреби у зближенні та взаємодії методів природничих і соціально-гуманітарних наук, водночас не можна сказати, що постнекласична модель науки ігнорує їхні особливості, як це було в період домінування класичного типу науки. Постнекласична модель науки виводить осмислення проблеми співвідношення та взаємозв'язків між природничими та соціально-гуманітарними науками на новий світоглядний рівень, що не означає припинення полеміки з цих питань між представниками різних наукових напрямів і течій.

Як засвідчує аналіз літератури, дискусії про природу соціально-гуманітарних наук і їхні взаємозв'язки з природничими (точними) науками та іншими формами знання не припиняються досі. Вони відбуваються переважно в межах двох основних традицій. Відповідно до першої з них, представлені позитивістськими напрямами (течіями), принципіві правила наукового пізнання та методи наукової діяльності є спільними для всіх наук, незалежно від особливостей досліджуваного об'єкта і галузі наукового пізнання. Методологічним зразком для них мають залишатися методи точних, природничих наук. Все, що не вписується в цю модель, не можна вважати наукою.

Правознавство, як і саме право, не є винятком з цієї природоцентристської моделі науки. Воно має на меті пояснювати право як природно-історичний факт, як об'єктивну за своїм походженням і характером систему, що управляється відповідно до об'єктивних законів, відкрити і пізнати які – головна мета правознавства. Такий методологічний підхід до інтерпретації науковості притаманний переважній більшості як версій юридичного позитивізму, так і іншим правознавчим теоріям і течіям, що ґрунтуються на філософському позитивізмі – соціологічній юриспруденції, реалістичній школі права тощо.

Прихильники другої традиції, що зародилася в другій половині XIX ст. як реакція на панування позитивізму і набула великого поширення в другій половині XX ст., переконані, що соціально-гуманітарні науки з огляду на принципіві відмінності об'єкта дослідження та відносин з ним суб'єкта пізнання суттєво відрізняються за особливостями організації дослідницької діяльності та її методами від природничих наук. Це виключає їх підпорядкування єдиним правилам, методам і критеріям науки.

Така антипозитивістська методологічна позиція характерна для представників таких напрямів

у філософії, як структуралізм і постструктуралізм (К. Леві-Строс, М.-П. Фуке, А. Дельоз та ін.), синергетика (Г. Хакен, І. Стінгерс, Й. Пригожин та ін.) та особливо герменевтика (Х. Гадамер, Ю. Габермас, М. Гайдеггер та ін.), яка набула підвищеної популярності в правознавстві наприкінці XX ст. Основну увагу вони зосереджували саме на специфіці соціально-гуманітарного знання, механізмах його здобуття та функціонування, намагання виявити спільні риси і відмінності між ним та природничим знанням.

Найбільш чітко вказану методологічну позицію сформулював німецький філософ Х. Гадамер. Він виходить з того, що є різні способи оволодіння людиною світом, серед яких науковий метод – лише один із них. Люди освоюють світ не тільки і не стільки завдяки науковому методу, а й за допомогою розуміння людиною світу, яке за своєю суттю є пошуком сенсу людського буття. Провідною його характеристикою, як вважає Х. Гадамер, є історичність, обумовлена місцем, часом і конкретною ситуацією. «Пізнання соціально-історичного світу, – писав він, – не може піднятися до рівня науки шляхом застосування індуктивних методів природничих наук» [10, с. 560]. Історичне пізнання «не має на меті представити конкретне явище як випадок, що ілюструє загальне правило. Одиначне не слугує простим підтвердженням закономірності, яка у практичних обставинах дозволяє робити передбачення. Навпаки, ідеалом тут має бути розуміння самого явища в його однократній та історичній конкретності» [10, с. 560].

Отже, прихильники філософсько-герменевтичного напрямку заперечують ідею універсального наукового методу, обмежуючи дію позитивістських пізнавальних засобів і методів сферою природничих (точних) наук. У соціально-гуманітарних науках вони протиставляють пошукові загальних законів вивчення явищ у їхній «однократній та історичній конкретності», пояснюючи їх, як зазначає М. С. Кельман, «не в термінах законів, причин та наслідків, а в термінах цілей, намірів, умов» [12, с. 130].

Можна, очевидно, дорікати представникам герменевтичної філософії за надмірну категоричність чи навіть радикалізм їхніх суджень, наполягаючи на процесах конвергенції соціально-гуманітарних та природничих наук у дусі названих вище ознак постнекласичної, постмодерної науки, проте важко заперечити їм у тому, що поряд зі спільними рисами названі науки мають суттєві відмінності, обумовлені, як зазначалося, особливостями об'єкта та його відносинами з суб'єктом дослідження.

Специфіка соціального пізнання визначається передусім самим об'єктом пізнання, яким є динамічна, швидко змінювана соціальна дійсність із багатоманітністю явищ, складно переплетеними випадковими і закономірними зв'язками і суперечливими відносинами, в яких у кінцевому підсумку знаходять вияв потреби і інтереси людей – представників різних соціальних груп. Інакше кажучи, в об'єкті соціального пізнання опредмечується людська сутність; у цьому відношенні він незрівнянно більше «олюднений» порівняно з природними об'єктами, що вже саме по собі не може не впливати на розвиток пізнавального процесу та його результати. Якщо до цього додати, що суб'єкт соціального наукового пізнання – дослідник-гуманитарій – не тільки частина цього «олюдненого» об'єкта, тобто перебуває всередині нього, а й сам як особистість є носієм певного світогляду, особистісного і професійного досвіду, опосередкованого власними переконаннями і відповідною громадянською позицією, то неважко зробити висновок: він значно більше привносить в образ об'єкта властивостей суб'єкта пізнання, ніж дослідник природних явищ і процесів. Попри всі намагання науковця-гуманитарія позбавитись або ж принаймні пом'якшити свою суб'єктивність, зокрема за допомогою притаманного соціально-гуманитарним наукам багатомірного, полісистемного підходу до аналізу об'єкта, досягти повної «стерильності» йому ніколи не вдасться. Виражене особистісне ставлення до соціальної дійсності, що пізнається, є однією зі специфічних властивостей соціального пізнання, що нині не піддає сумніву переважна більшість науковців. З огляду на це беззастережне перенесення на соціально-гуманитарні науки критеріїв (стандартів) науковості, сформованих переважно на базі природничих (точних) наук, методологічно надто вразливе. Це стосується, зокрема, таких критеріїв, як об'єктивність, істина, можливість верифікації, стабільність здобутих знань тощо. Вони не повністю відповідають особливостям критеріїв наукового пізнання соціальної дійсності, що склалися в межах постнекласичної наукової раціональності. Не заперечуючи загалом науковості соціально-гуманитарних знань, представники герменевтики, синергетики та деяких інших напрямів постмодернізму розглядають критерії науковості дещо по-іншому, з поправкою на привнесення в раціонально-логічні моделі досліджуваних предметів не тільки інтелектуальних властивостей дослідника, а і його людських індивідуальних

(особистісних) якостей – ціннісних орієнтирів, екзистенційного досвіду, психологічних особливостей тощо, тобто розуміння ним соціальної дійсності. Розуміння, хоч і міститься в одній площині з науковим пізнанням, проте не тотожне йому.

Ці особливості критеріїв науковості, притаманні соціально-гуманитарним наукам, у працях вітчизняних авторів з методології правознавства, як правило, не враховуються. Переважна більшість дослідників цієї проблематики і далі дотримується позитивістських методологічних традицій при її аналізі, притаманних класичному типу наукової раціональності. Доволі поширеними залишаються погляди, згідно з якими метою будь-якої науки та застосовуваних нею засобів і методів, зокрема правознавства (із загальнотеоретичним включно), є «отримання істинних, що відображають об'єктивну реальність знань» [2, с. 83, 89 та ін.], «набуття істинного позитивного знання», результатом якого є виявлення «загальних законів і закономірностей розвитку і функціонування держави і права» [3, с. 91], що критерієм їх істинності є практика тощо. Причому ці та інші критерії науковості поширюються на дослідження всіх стадій правового регулювання – від нормотворчості до тлумачення юридичних норм і їх застосування.

Все це є наслідком абсолютизації наукових знань у праві, характерних для епохи так званого «сцієнтизму», коли наукова форма сприйняття світу вважалася найдосконалішою і протиставлялася всім іншим, позанауковим формам його освоєння. Звідси фетишизація методів наукового пізнання, вимога підтвердження будь-яких суджень і обґрунтувань, зокрема й у сфері правового регулювання, емпіричними даними, пошуком істини, закономірностей правового розвитку тощо.

Проте, як стало зрозуміло ще в минулому столітті, така методологія далеко не завжди спроможна пояснити онтологічну складність, багатогранність і багатовимірність права як феномену та інших правових явищ і процесів реальної, а не ідеально-раціонально сконструйованої правової дійсності.

І не тільки з огляду на те, що наука не все-сильна, вона не може дати вичерпні і своєчасні відповіді на всі питання, які виникають у процесі нормотворчості, нормозастосування та іншої юридичної діяльності, а й тому, що наука, як зазначалося, не є єдиною, а нині, як вважають деякі автори, й основною формою знання [9, с. 131].

Вона не займає того становища в системі світосприйняття і світорозуміння, яке їй приписувалося в епоху сцієнтизму.

Список використаної літератури

1. *Методологія в праві* : монографія / І. Безклубий, І. Гриценко, М. Козюбра та ін. ; за ред. І. Безклубого. – Київ : Грамота, 2017. – 658 с. – (Серія «Про українське право»).
2. Оніщенко Н. М. Про методологію наукового знання (деякі узагальнені міркування щодо теорії держави і права) / Н. М. Оніщенко // *Методологія в праві* : монографія / І. Безклубий, І. Гриценко, М. Козюбра та ін. ; за ред. І. Безклубого. – Київ : Грамота, 2017. – С. 74–89.
3. Пархоменко Н. М. Сучасні засади методології правознавства / Н. М. Пархоменко // *Методологія в праві* : монографія / І. Безклубий, І. Гриценко, М. Козюбра та ін. ; за ред. І. Безклубого. – Київ : Грамота, 2017. – С. 89–111.
4. Тарахонич Т. І. *Методологія наукового пізнання: підходи, принципи, методи* / Т. І. Тарахонич // *Методологія в праві* : монографія / І. Безклубий, І. Гриценко, М. Козюбра та ін. ; за ред. І. Безклубого. – Київ : Грамота, 2017. – С. 111–122.
5. Середюк В. В. Рівні в методології дослідження правових явищ / В. В. Середюк // *Методологія в праві* : монографія / І. Безклубий, І. Гриценко, М. Козюбра та ін. ; за ред. І. Безклубого. – Київ : Грамота, 2017. – С. 128–137.
6. *Наука и нравственность* : сб. статей. – Москва : Политиздат, 1971. – 440 с.
7. *Философия и ценностные формы сознания* : Критический анализ буржуазных концепций природы философии. – Москва : Наука, 1978. – 348 с.
8. Козюбра Н. И. Социалистическое право и общественное сознание / Н. И. Козюбра. – Киев : Наук. думка, 1979. – 206 с.
9. Честнов И. Л. Постклассическая теория права / И. Л. Честнов. – Санкт-Петербург : Алеф-Пресс, 2012. – 649 с.
10. Гадамер Х.-Г. *Истина и метод: основы философской герменевтики* / Х.-Г. Гадамер. – Москва : Прогресс, 1988. – 699 с.
11. Причепій Є. М. *Філософія* : підручник / Є. М. Причепій, А. М. Черній, А. А. Чекаль. – Київ : Академвидав, 2003. – 592 с.
12. Кельман М. С. *Юридична наука: проблеми методології* : монографія / М. С. Кельман. – Тернопіль : Терно-граф, 2011. – 453 с.

Mykola Koziubra

JURISPRUDENCE, SCIENCE, METHODOLOGY: EVOLUTION OF APPROACHES TO THEIR INTERCONNECTION

The article analyzes the evolution of approaches to studying the interconnection of jurisprudence, science, and methodology. Thereby, the stages of development of views on science and its model (types) – classical, non-classical and post-classical (post-modern) and the corresponding types of rationality – are traced.

The most significant methodological features and innovations of the post-classical science are distinguished, among which a special attention is drawn to the process of “humanization” of science and strengthening its ties with values. A special role is given to the transformation of the scientific criteria into a post-non-classical model of science.

However, the article emphasizes that despite the convergence process of methods of natural, social, and humanitarian sciences, the differences in methodology between them are preserved. Taking into consideration the aforesaid, the causes of these differences are revealed.

A significant role in the article is assigned to determination of the specifics of social cognition in general, and cognition in jurisprudence; in particular, it finds its display in the object of cognition, relations between the subject and the object of cognition, which, in turn, affect the features of scientific criteria in jurisprudence. These features are determined both by the differences of social and humanitarian sciences that include the jurisprudence and by the specifics of the law as an ontologically complex, multidimensional, and multilevel phenomenon which may be considered as a specific, different from science, form of capturing the reality.

These features of law and, accordingly, of jurisprudence, are not commonly considered in the research papers of national authors on the methodology of jurisprudence, which impoverishes the methodology of jurisprudence and the methodology of law.

Particularities of these aspects will be disclosed in the following article.

Keywords: models (types) of sciences, classical science, non-classical science, postnonclassical science, scientific method, nonscientific means of world perception, criteria of scientificity, particular qualities of methodology of jurisprudence, methodology of law.

Матеріал надійшов 22.05.2018